

การสร้างสรรคศิลปะสื่อผสม แรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์
ทางพหุวัฒนธรรม แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
The Creation of Mixed Media Art Inspired by
Multicultural Characteristic of Hiranruchi Sub-district,
Thonburi District, Bangkok

อารยา วาตะ / Araya Wata¹
ศราววุฒิ ปิ่นทอง / Sarawut Pinthong¹

Received: May 27, 2023 Revised: Aug. 16, 2023 Accepted: Sep. 27, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ เรื่อง การสร้างสรรคศิลปะสื่อผสม แรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร และวิเคราะห์สัญลักษณ์ของรูปทรง วัสดุ ลวดลาย และเทคนิคในการสร้างสรรคผลงานศิลปะด้วยวิธีวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบอุปมาอุปไมยและแบบอุปลักษณ์ จากนั้นนำมาสร้างสรรคผลงานศิลปะสื่อผสมจากการถอดอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่แขวงหิรัญรูจีเป็นย่านเมืองเก่าที่มีอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม คือ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประกอบขึ้นจากกลุ่มคนไทย มอญ ลาว จีน แขกมลายู และคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาอยู่ในปัจจุบัน เกิดการปะทะสังสรรค ผสมผสาน กลืนกลายทางวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์

¹สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Program in Culture-Base Design, Faculty of Decorative Design, Silpakorn University

ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมในช่วงแรกเปรียบเสมือนรูปแบบของผ้าต่อ และเมื่อมีการอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลาที่นานขึ้น ทำให้เกิดการผสมผสานกัน จนคล้ายกับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมรูปแบบหม้อหลอม แร้งบันดาลใจ ของสัญลักษณ์ที่ใช้แทนพื้นที่มีแนวคิดจากรูปทรงของต้นไม้ โดยอุปมาถึงการมีชีวิต และที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นรากและร่มเงาของทุกชีวิตในพื้นที่ต้นไม้นี้ประกอบด้วยราก 5 ส่วน หมายถึง รากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีกิ่งก้าน ที่แสดงถึงการเติบโตแก่แก่กลุ่มให้ร่มเงากับทุกชีวิตในพื้นที่ โดยใช้ผ้า 6 ชนิดที่มี ลวดลายตามอัตลักษณ์ของคนทั้ง 5 ชาติพันธุ์ จำนวน 5 ผืน และผ้าที่เป็นตัวแทน ของคนใหม่ 1 ผืน เทคนิคการสร้างรูปทรงด้วยวิธีการต่อผ้า การสอย และการพัน เส้นไหม เพื่อประกอบขึ้นแทนความหมายของการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่แขวงหิรัญรูจี

งานสร้างสรรค์ศิลปะผสมจากแนวคิด ราก-ร่ม นำเสนอเพื่อสื่อสาร อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และจัดแสดงในพื้นที่สาธารณะ ทำให้ผู้ชมเกิดการรับรู้ตัวตนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของพื้นที่ สะท้อนมุมมองร่วม ของผู้ชมที่มีต่อการเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และเป็นแนวทางในการ สร้างสรรค์งานศิลปะของผู้ที่สนใจ

คำสำคัญ : ศิลปะผสม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทาง วัฒนธรรม แขวงหิรัญรูจี

Abstract

The academic article on the creation of mixed-media art inspired by multicultural identities in Hiranruchi sub-district, Thonburi district, Bangkok aims to study multicultural characteristics of the Hiranruchi sub-district in Bangkok's Thonburi and analyze signs of shapes, materials, patterns and techniques in creating artwork by analyzing metaphorical and metonymic signs. Then, the data

were used to produce pieces of mixed media art from multicultural identity transcription.

According to the findings of the study, the Hiranruchi sub-district area is a historic town with a multicultural identity, including individuals of Thai, Mon, Laotian, Chinese, and Malay ancestry and newcomers who have come to live in the present. These cause interaction, integration and cultural assimilation. According to an early analysis of multiculturalism's characteristics, Hiranruchi sub-district area resembles a patch work quilt pattern. Moreover, after a longer period of coexistence, its people continue to blend until they resemble the features of a multicultural melting pot. The inspiration for the region's sign came from the tree's form.

It stands for existence and habitat, which are the source and cover of all local lives. The tree's five roots stand for the regional identity's cultural underpinnings while its branches signify the growth and covering of all local lives. The designs of the 6 various types of textiles represent the characteristics of the 5 ethnic groups and one fabric piece represents the new group. Techniques for forming forms out of joined textiles, tied silk threads, and wrapped silk threads are to symbolize the concept of cohabitation in variety, which is the key cultural character of Hiranruchi area.

Roots and Shade, a mixed-media art collective, exhibits work in public spaces that express the idea of multicultural identity, making the audience aware of the area's culturally diversified identity. It represents the audience's collective perspective on being a part of diversity and serves as a guideline for individuals interested in creating art.

Keywords: Mixed-media art, Multicultural identity, Multicultural characteristic, Hiranruchi sub-district

บทนำ

แขวงหิรัญรุจีเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมหนึ่งในพื้นที่เขตธนบุรี จัดอยู่ในย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นพลวัตมาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากการอพยพเข้าออกของกลุ่มคนที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทย มอญ ลาว จีน และแขกมลายู เริ่มขึ้นสมัยกรุงธนบุรีจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นในรูปแบบของการอพยพแบบกลุ่มชาติพันธุ์ จนถึงปัจจุบันยังคงมีการอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นรูปแบบของคนไทยกลุ่มใหม่จากพื้นที่ทั่วทุกภาค ซึ่งทุกกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมที่ถูกผสมผสานเพื่อการดำรงชีวิตร่วมกัน ในปัจจุบันพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทั้งด้านการคมนาคม เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้แขวงหิรัญรุจีจัดเป็นที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก และประเภทพาณิชย์กรรม (สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2560) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวัฒนธรรม ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ การเกิดขึ้นของอาคารพาณิชย์และอาคารขนาดใหญ่ที่ล้อมกรอบพื้นที่ชุมชนบดบังทัศนียภาพ และเรื่องราวของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายที่กระจายตัวอยู่ภายใน ประกอบกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของผู้คนที่มีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้การรับรู้ตัวตนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ลดน้อยลง สิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของพื้นที่ประกอบขึ้นจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรม และความเชื่อ ความหลากหลายเหล่านี้ทำให้แขวงหิรัญรุจีเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมากที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร มีความเจือจางลงจากการรับรู้ของผู้คนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ถูกสร้างขึ้นและถูกใช้เพื่อสร้างการรับรู้ ทั้งเรื่องราวและอารมณ์ความรู้สึกให้กับผู้รับชม สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

(2554) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของศิลปะเอาไว้ว่า ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่าง ๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น งานศิลปะ เป็นงานสร้างสรรค์ที่สามารถสื่อสาร และถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้รับชม และเปิดโอกาสให้สะท้อนความคิดเห็นต่องานศิลปะนั้น ๆ

ดังนั้นการใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เป็นทางหนึ่งที่สามารถสร้างสรรค์ผลงาน และถ่ายทอดเรื่องราว โดยใช้อิทธิพลจากอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรมของพื้นที่แขวงหิรัญรุจี ร่วมกับการวิเคราะห์และตีความหมายขององค์ประกอบ ทั้งรูปทรง วัสดุ และเทคนิคการสร้าง เพื่อนำเสนอความเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของพื้นที่ การรวมตัวของกลุ่มคนที่ทำให้เกิดพหุวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมและตัวตนของพื้นที่แขวงหิรัญรุจี อีกทั้งยังสามารถสะท้อนความคิดของผู้รับชมให้เข้าใจได้ว่าตัวเราก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

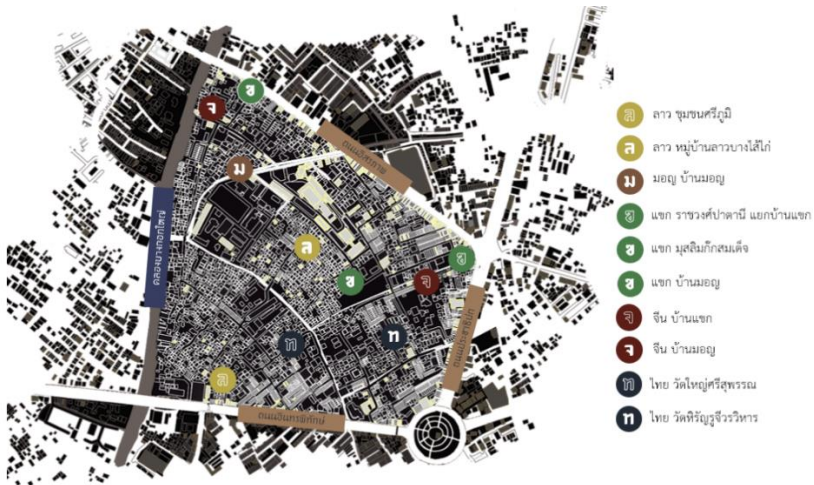
เพื่อออกแบบและสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสมที่สื่อความหมายของอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรมพื้นที่ แขวงหิรัญรุจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ผู้สร้างสรรค์ได้ค้นคว้าข้อมูลเพื่อกำหนดเป็นแนวคิดในการออกแบบ โดยศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของพื้นที่ลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรม สัญญาและกรณีศึกษาในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ นำมาวิเคราะห์และเทียบเคียงสัญญาของรูปทรง วัสดุ ลวดลาย และเทคนิคการสร้างผลงานที่สื่อความหมายถึงวัฒนธรรมของพื้นที่แขวงหิรัญรุจี อัตลักษณ์พื้นที่แขวงหิรัญรุจี

พื้นที่แขวงหิรัญรุจี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขตธนบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับแขวงอื่น ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับแขวงวัดกัลยาณ์มีถนนอิสรภาพเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศตะวันออกติดต่อกับแขวงสมเด็จเจ้าพระยามีถนน

ประชากรปักเป็นเส้นแบ่งเขต ทิศใต้ติดต่อกับแขวงบางยี่เรือมีถนนบริเวณรอบวงเวียนใหญ่ และถนนอินทรพิทักษ์เป็นเส้นแบ่งเขต ในส่วนของตัวพื้นที่ทิศตะวันตกติดต่อกับแขวงวัดท่าพระ มีคลองบางกอกใหญ่เป็นเส้นแบ่งเขตทิศเหนือจรดถนนอิสรภาพ ทิศใต้จรดถนนอินทรพิทักษ์ ทิศตะวันออกจรดถนนประชาธิปไตย ทิศตะวันตกจรดคลองบางกอกใหญ่ แขวงหิรัญบุรีมีเนื้อที่ 0.691 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานเขตธนบุรี, 2562, น.1) ในอดีตเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่ปัจจุบันมีลักษณะเป็นพื้นที่เมือง และมีความสำคัญ คือ เป็นจุดศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของฝั่งธนบุรี แต่ยังคงหลงเหลือบริบททางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 5 เมื่อพิจารณาจากแผนที่ของชุมชนจะพบร่องรอยของการเกาะกลุ่มกันอยู่อาศัยตามกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากชื่อของ “บ้าน” ที่ใช้นำหน้ามีความหมายตรงกับ “หมู่บ้าน” ชื่อที่พบ ได้แก่ บ้านมอญ บ้านลาว และบ้านแขก เป็นต้น หรือสามารถพิจารณาได้จากศาสนสถานที่สามารถบ่งบอกพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ เช่น วัดลาว วัดมอญ วัดไทย มัสยิด และศาลเจ้า เป็นต้น

ภาพที่ 1 แผนที่ร่องรอยของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แขวงหิรัญบุรี
(ที่มา : อารยา วาตะ, 2565)

เนื่องด้วยระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่ร่วมกันเป็นเวลานาน เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการกระจายตัวในการอยู่อาศัยของกลุ่มคนในพื้นที่ แต่ด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ของพื้นที่จึงยังคงเป็นพหุวัฒนธรรมของกลุ่มคนทั้ง 5 ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของสำนักงานเขตธนบุรี (2562, น.2) ที่มุ่งเน้นให้การพัฒนาพื้นที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่สื่อถึงย่าน “หิริญรุจี แหล่งผลิต คนดี สามัคคี ห้าชนชาติ”

ลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรม (Multicultural Characteristic)

รูปแบบของลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรม เกิดจากการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม (Cultural Interaction) ซึ่งเกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก โดยมีการจำแนกลักษณะเฉพาะของพหุวัฒนธรรม และมีการเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปแบบ ดังนี้

1. หม้อหลอม (Melting Pot) หมายถึง รูปแบบของพหุวัฒนธรรมในสังคมที่หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว ที่มาของลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมนี้คือ การเกิดขึ้นของคนอเมริกันที่มีเชื้อสายจากประเทศอื่น เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นจุดหมายปลายทางของการอพยพของคนทั่วโลก เช่น ในอดีตบางประเทศในแถบยุโรป แม้จะนับถือศาสนาต่างนิกายหรือเคอร์บราฆ่าฟันกัน แต่เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วก็ยังอยู่ร่วมกันได้ ทำให้เกิดการอุปมาอุปไมยของพหุวัฒนธรรมนี้ว่า หม้อหลอมที่รวมทุกชนชาติเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ในปัจจุบันมีความเห็นที่แตกต่างออกไป เนื่องจากปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกาสูญเสียฐานะที่เป็นหม้อหลอมนั้นไปแล้ว เพราะไม่สามารถหลอมชนต่างเชื้อชาติให้รวมกันเป็นหนึ่งเดียวได้ แม้แต่พวกที่มีมาแต่เดิมซึ่งทำท่าว่าจะรวมกันได้ก็ไม่รวมกันจริง ตอนนี้นักกลับแตกแยกกันชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการอุปมาลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมในรูปแบบอื่นตามมา (ป.อ. ปยุตโต, 2545, น.47)

2. รูปแบบผ้าต่อ (Patchwork Quilt) คือ รูปแบบของพหุวัฒนธรรมที่คนในพื้นที่เดียวกันไม่ได้มีค่านิยมที่เหมือนกันหรืออาจจะมิวัฒนธรรมที่

แตกต่างกันมาก มักจะเกิดในพื้นที่ที่เป็นช่วงเริ่มต้นของการอพยพหรือผู้ที่อพยพเข้าไปในประเทศใหม่ ยังคงใช้ภาษาบ้านเกิด ยังคงความเป็นตัวตนชัดเจน มีปฏิสัมพันธ์กับพวกเขาเดียวกันเป็นหลัก การอุปมาพหุวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมที่ต่างกันรูปแบบนี้เหมือนการเอาผ้าคนละผืนมาต่อติดกันเหมือนงานผ้าต่อที่ทุกชิ้นต่อกันแบบแยกจากกันไม่ได้ แต่ละชิ้นยังคงมีความปัจเจก หากเข้าไปในพื้นที่ของพหุวัฒนธรรมรูปแบบนี้ จะรู้สึกแตกต่าง เหมือนอยู่คนละประเทศ (Virginia Gunn, 2011)

3. พิซซ่า (Pizza) คือ รูปแบบของพหุวัฒนธรรมของสังคมสังคมหนึ่ง ที่ประกอบด้วยวัฒนธรรมจากหลายรูปแบบอยู่ร่วมกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกัน เป็นการอุปมาเหมือนลักษณะและรสชาติของพิซซ่าในหนึ่งคำ โดยเปรียบเทียบพื้นที่เสมือนแป้งพิซซ่าเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ และค่านิยมร่วมกัน มีส่วนประกอบบนหน้าพิซซ่าเปรียบเสมือนวัฒนธรรมที่หลากหลาย ในหนึ่งคำ มีรสชาติที่มีแป้งเป็นพื้นฐานและมีส่วนของหน้าพิซซ่าเป็นรสชาติของวัฒนธรรมนั้น ๆ (Chris Drew, 2022)

4. ซามสลัด (Salad Bowl) คือ รูปแบบของสังคมพหุวัฒนธรรมที่สามารถผสมผสานความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่เป็นตัวตนของแต่ละวัฒนธรรมนั้นไว้ได้ อุปมาเหมือนกับซามสลัดหนึ่งซามมีส่วนประกอบเป็นชิ้นส่วนของวัฒนธรรมที่เหมือนกับชิ้นผัก เนื้อสัตว์ ธัญพืช และอื่น ๆ ที่ยังคงรูปร่างเป็นชิ้นอยู่รวมกันในซามเดียวกัน แต่ไม่ได้หลอมรวมกัน ทำให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมไม่ได้ถูกกลืนอัตลักษณ์ และยังคงความเป็นตัวตนของตนเองเอาไว้ได้ (Ase Elin Langeland, 2021)

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมเข้ากับบริบททางสังคมของพื้นที่แขวงทิวรุจิ พบว่ามีความหลากหลายไม่ได้เหมือนกันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หากพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงมีองค์ประกอบของรูปแบบผ้าต่อ ซึ่งมีความชัดเจนในช่วงแรกเริ่ม มีความใกล้เคียงกันทางวัฒนธรรมแต่ยังจำแนกเป็นบางส่วน มีการผสมผสานปะปนกันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ เหมือนรูปแบบของซามสลัดและมีรูปแบบของหม้อหลอม

ที่หลอมรวมคนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ด้วยกัน มีทั้งการผสมผสานและกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมแบบเดียวกัน

สัญลักษณ์ (Sign)

สัญลักษณ์ (Sign) คือ สิ่งที่แทนความหมาย เช่น ภาพ เสียง อากัปกริยา อាកาร การกระทำ เครื่องหมาย เครื่องบ่งชี้ที่สามารถแสดงความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีมากกว่าความหมายในตัวเอง ในสัญศาสตร์เชื่อว่าสัญลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีความหมายใดในตัวเอง แต่ความหมายของสัญลักษณ์นั้นขึ้นอยู่กับบริบทที่เป็นองค์ประกอบให้สัญลักษณ์นั้นเกิดขึ้น ค่านิยมของสังคมและมายาคติสามารถทำให้เกิดความหมายต่าง ๆ ในสัญลักษณ์ได้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน (เถกิง พัฒโนภาช, 2551, น.36)

วิธีการวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบอุปมาอุปไมย (Metaphor) และอุปลักษณ์ (Metonymy) เป็นวิธีการที่ผู้สร้างสรรค์ใช้ในการวิเคราะห์ วัสดุ และเทคนิคการสร้างงาน เนื่องจากเป็นการตีความที่ไม่ซับซ้อน การวิเคราะห์แบบนี้เป็นหนึ่งในวิธีที่ใช้ในการแทนความ ซึ่งมีหลักการ 2 รูปแบบ เพื่อใช้ถ่ายทอดความหมายจากสัญลักษณ์ โดยอาศัยสัญลักษณ์อีกตัวหนึ่ง (Dominic Inouye, 2018)

1. การวิเคราะห์แบบอุปมาอุปไมย คือ วิธีที่แทนความด้วยการนำความคล้ายคลึงกันของสองสิ่งนำมาเทียบกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ทั้งสองสิ่ง เอมามาวางคู่กันหรือแทนค่ากัน โดยความหมายจะถูกถ่ายโอนจากสิ่งแรกไปยังสิ่งที่สอง เช่น การแทนค่าลักษณะเฉพาะทางพฤกษศาสตร์รูปแบบผ้าต่อด้วยผ้าที่มีลวดลายต่างก็นำมาเย็บต่อกัน หรือใช้ลักษณะของรากต้นไม้แทนรากเหง้าทางวัฒนธรรม และเอาไปไว้ด้านล่างสุดของผลงาน เพื่อแทนลำดับการเริ่มต้นจากฐานรากสู่ด้านบน เป็นต้น

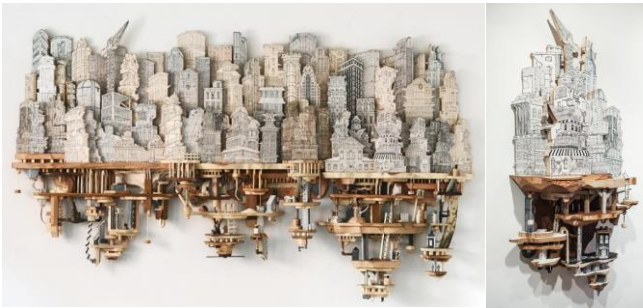
2. การวิเคราะห์แบบอุปลักษณ์ คือ วิธีที่แทนความด้วยการใช้ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ นำมาถ่ายทอดสิ่งที่จะสื่อความหมาย เพื่อเชื่อมโยงไปถึงส่วนใหญ่อทั้งหมด เช่น การใช้ผ้าแพรลายมังกรสีแดงแทนความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นต้น

กรณีศึกษาผลงานศิลปะสื่อผสม

ศิลปะสื่อผสม (Mixed Media Art) คือ การผสมผสานวัสดุและเทคนิคต่าง ๆ ในการสร้างผลงานศิลปะ โดยผู้สร้างสรรค์มุ่งหวังที่จะสร้างมิติและความหลากหลายให้กับผลงานนั้น ๆ ศิลปะสื่อผสมมีลักษณะที่หลากหลายมาก เช่น การใช้วัสดุที่แตกต่างกันนำมาสร้างผลงาน การใช้ภาพเคลื่อนไหวและเสียงผสมกับงานประติมากรรม เป็นต้น (อนิชา ซิงห์, 2564)

โดยมีการศึกษาจากผลงานศิลปะสื่อผสมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน ดังนี้

1. ผลงาน Cool Shelter โดย Luke O'Sullivan ที่ใช้เทคนิคการแกะสลักไม้ที่อยู่ด้านล่างผสมผสานกับเทคนิคการวาดด้านบน โดยศิลปินต้องการสื่อถึงการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างยมโลกและโลกปกติ โดยเทคนิคและวัสดุก่อให้เกิดทั้งความแตกต่างและความกลมกลืน รวมถึงการไล่ระดับให้เห็นถึงการเล่าเรื่องของทั้ง 2 โลกที่เชื่อมต่อกัน (Kristine Mitchell, 2016)

ภาพที่ 2 Cool Shelter

(ที่มา : Kristine Mitchell, 2016)

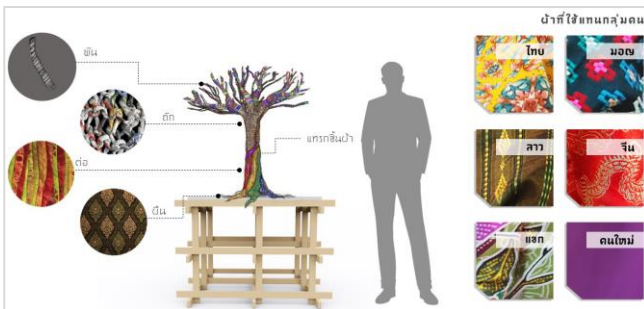
2. ผลงานชุด Read the Landscape โดย Ana Teresa Barboza ใช้เทคนิคผสมผสานภาพถ่ายทิวทัศน์ร่วมกับเทคนิคการทอผ้าที่ให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกับภาพถ่าย และปล่อยเส้นด้ายที่ยู่ยงเหยิง เพื่อสื่อถึงการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตของธรรมชาติในพื้นที่ (Ana Teresa Barboza, 2016)

ภาพที่ 3 Read the Landscape
(ที่มา : Ana Teresa Barboza, 2016)

การกำหนดแนวคิดและการออกแบบ

ราก-ร่ม ผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะสื่อผสม แรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม แขวงทรีรัฐรุจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีแนวคิดจากการอยู่ร่วมกันของคนกับคนที่เกิดจากรากวัฒนธรรมของ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ไทย มอญ ลาว จีน แขก และการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพหุวัฒนธรรมของคนกลุ่มใหม่ในพื้นที่แขวงทรีรัฐรุจี ก่อให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรม เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีราก รวมตัวจากผ้าแต่ละผืนต่อกัน เกิดการผสมผสานลวดลาย ร้อยเรียงเป็นลำต้น กิ่งก้านสาขา ให้ร่มเงากับทุกชีวิตในพื้นที่ จากรากที่ก่อให้เกิดร่มเงาที่แผ่ความร่มเย็นลงสู่ราก

ภาพที่ 4 ผลการออกแบบ ราก-ร่ม ศิลปะสื่อผสม แรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรม แขวงทรีรัฐรุจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
(ที่มา : อารยา วาตะ, 2565)

การกำหนดประเด็นของการสื่อสาร จากการวิเคราะห์สัญญาณของ
รูปทรง วัสดุ และเทคนิคการสร้างผลงาน ดังนี้

1. รูปทรงต้นไม้ ตัวแทนสัญญาณของพื้นที่ โดยการกำหนดโจทย์ให้
แนวคิดของพื้นที่ที่มีความหมายถึงและสื่อถึงอาณาเขตของการมีชีวิต การอยู่
อาศัยร่วมกัน การพักผ่อน การพึ่งพาซึ่งกันและกัน การเติบโตเป็นส่วนที่ใช้
นำเสนอแทนด้วยรูปทรง “ต้นไม้” เนื่องจากเป็นสิ่งมีชีวิต มีรากที่ยึดไว้กับผืนดิน
มีการเจริญเติบโตแตกกิ่งก้านสาขาเป็นร่มเงา และเป็นที่อยู่อาศัยที่พักผ่อนให้กับ
หลายชีวิต โดยได้แรงบันดาลใจร่วมกับต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่ที่อยู่คู่กับย่านหริภุญจี
ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นชื่อเรียกของตรอก เช่น ตรอกต้นหว้า
ตรอกต้นหูกวาว ตรอกต้นมะขาม และตรอกต้นยาง เป็นต้น

2. วัสดุผืนผ้า สัญญาณของอัตลักษณ์พื้นที่ โดยแขวงหริภุญจีมีอัตลักษณ์
เป็นพื้นที่ของกลุ่มคน 5 ชาติพันธุ์ คือ ไทย มอญ ลาว จีน เขมร ลาย และคนใหม่
ที่อพยพเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ผู้สร้างสรรค์ผลงานได้
วิเคราะห์จากความเชื่อมโยงของคนกับ “ผ้า” ที่ใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ซึ่งเป็น
หนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำรงชีวิต นอกจากเป็นสิ่งที่ใช้ห่อหุ้มร่างกายของคนแล้ว
ผืนผ้ายังมีลวดลายที่สามารถบ่งบอกศิลปวัฒนธรรมของคนในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
ได้อีกด้วย โดยเลือกใช้ผ้าถุงพิมพ์ลายไทยแทนกลุ่มคนไทย ผ้าถุงมอญแทนกลุ่ม
คนมอญ ผ้าถุงลาวแทนกลุ่มคนลาว ผ้าบาติกแทนเขมร ลาย ผ้าแพรจีนแทนคนจีน
และผ้าพื้นไม่มีลวดลายแทนคนกลุ่มใหม่ เริ่มจากส่วนรากขึ้นไปหาลำต้น ผืนผ้า
ส่วนรากจะมีขนาดใหญ่สุดแบ่งออกเป็น 5 ทิศทาง การเชื่อมต่อกันเสมือน
พหุวัฒนธรรมในช่วงเริ่มต้นรูปแบบผ้าต่อ จากนั้นเริ่มมีขนาดเล็กลงบริเวณลำต้น
ที่ถูกพันเข้าด้วยกันกับผ้าผืนอื่น ๆ คล้ายกับรูปแบบของพืชชา และถักขึ้นไป
เป็นชิ้นผ้าที่เล็กลงมาเพื่อสื่อถึงรูปแบบขามสลัด

3. วัสดุเส้นไหม สัญญาณของคน และลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรม
ในคนรุ่นหลัง ใช้เส้นไหมพันส่วนโคนกิ่งถึงปลาย โดยเลือกใช้สีที่หลากหลาย
สลับกัน สื่อถึงลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมที่เกิดการผสมผสาน กลืนกลายเป็น
เพื่อสื่อสารลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมรูปแบบหม้อหลอม

4. เทคนิคการสร้าง สัญลักษณ์ของการปะทะสังสรรค์ ผสมผสานและกลืนกลายทางวัฒนธรรม แทนค่าด้วยเทคนิคการขึ้นรูป โดยวิเคราะห์จากวัสดุหลักคือ ผืนผ้า ผู้สร้างสรรค์เลือกใช้เส้นด้ายเป็นวัสดุ ใช้วิธีการถึงผ้าเพื่อจับทรงและสอยด้วยด้ายเส้นเดียวในการสร้างริ้วรอยของผ้าเพื่อสร้างรูปร่างของผลงานทั้งหมด เนื่องจากเส้นด้ายเป็นส่วนประกอบที่เล็กที่สุดของผืนผ้า และไม่มี ความแปลกปลอม สามารถทำให้ภาพรวมของผลงานมีความกลมกลืน ใช้การถักเพื่อเกาะเกี่ยวผ้าและการพันเส้นไหม เพื่อสื่อถึงการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ต่อ

สอย

ถัก

พัน

ภาพที่ 5 เทคนิคการสร้างด้วยวิธีต่อ สอย ถัก และพัน

(ที่มา : อารยา วาตะ, 2565)

การจัดแสดงผลงาน

ราก-รุ่ม ผลงานศิลปะสื่อผสมที่ได้แรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรม แขวงทิวรัฐจี่ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ถูกจัดแสดงในงาน นิทรรศการ ฟัง CULT ฟังเรา ภายใต้แนวคิดหลัก “ฟังพาอาศัย” เป็นการอยู่ ร่วมกันระหว่างคนกับคน ด้วยการเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ ของคนกับคนที่ทำให ก่อเกิดวัฒนธรรมในพื้นที่ ณ อิมแพ็คชาเลนเจอร์ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี ระหว่างวันที่ 26 - 30 เมษายน พ.ศ. 2565

ภาพที่ 6 การจัดแสดงผลงานศิลปะสื่อผสม ราก-รุ่ม
ในนิทรรศการ ฟัง CULT ฟังเรา
(ที่มา : อารยา วาตะ, 2565)

องค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์ผลงาน

จากการศึกษาค้นคว้าในการออกแบบ สร้างสรรค์ศิลปะสื่อผสม แรบบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม แขวงทิวธรรม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่ามีกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานทั้งหมด 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษา รวบรวมข้อมูล และสรุป เพื่อกำหนดประเด็น
ในการสื่อสาร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดแนวคิดและวิเคราะห์การออกแบบ

ขั้นตอนที่ 3 จัดสร้างผลงาน

โดยทำการศึกษาบริบทของพื้นที่แขวงหิรัญรุจี เพื่อให้ได้มาซึ่งอัตลักษณ์ของพื้นที่พหุวัฒนธรรม 5 ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากอดีตและหลงเหลือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน ประกอบขึ้นรวมกับคนกลุ่มใหม่ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เช่นเดียวกัน จากนั้นศึกษาลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมและเปรียบเทียบกับสิ่งที่พบในปัจจุบัน ซึ่งมีรูปแบบที่ไม่เฉพาะเจาะจงเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง นำมากำหนดแนวคิดด้านอัตลักษณ์ พื้นที่ ลักษณะเฉพาะทางพหุวัฒนธรรม และวิเคราะห์เพื่อหาสัญญาณแทนความทิ้งวิสดู ลวดลาย และเทคนิคการสร้าง นำมาจัดสร้างตามกระบวนการ เพื่อให้ได้ผลงานสร้างสรรค์ที่สื่อสารอัตลักษณ์ทางพหุวัฒนธรรมของแขวงหิรัญรุจีที่ชัดเจนที่สุด

ข้อค้นพบในการสร้างสรรค์ผลงานจากรูปแบบเฉพาะทางพหุวัฒนธรรมสามารถตีความให้แตกต่างไปจากการอุปมาอุปไมยเดิม โดยต้องคงความเป็นเอกภาพของผลงานโดยรวมที่สื่อความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผสานกับการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนตามแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ ด้วยการวิเคราะห์เพื่อถอดความหมาย หัวข้อสื่อผสม และเทคนิคการสร้าง เพื่อให้เกิดเป็นรูปทรงจากการศึกษาผู้สร้างสรรค์เลือกใช้วัสดุในแต่ละส่วนที่เหมือนกันแต่มีลวดลายและสีที่ต่างกัน เพื่อถ่ายทอดเอกลักษณ์ของคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ และการใช้วัสดุที่มีโครงสร้างเดียวกันแต่มีขนาดต่างกัน ไล่ระดับจากด้านฐานรากที่มีขนาดใหญ่ไปสู่ด้านบนที่มีขนาดเล็ก การใช้รูปทรงต้นไม้ตามธรรมชาติที่พบทำให้เกิดความเชื่อมโยงถึงพื้นที่ สื่อถึงการมีชีวิตและการเจริญเติบโต รวมถึงการใช้เทคนิคการขึ้นรูปทรงที่สื่อถึงการรวมตัวกันและมีการแยกออกไปแตกกิ่งก้านสาขา แต่ยังคงมีฐานรากจากจุดร่วมเดียวกัน เมื่อนำผลงานไปจัดแสดงให้กับผู้ชม ตัวผลงานสามารถเล่าเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจถึงตัวตนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมในย่านหิรัญรุจีผ่านผลงานสร้างสรรค์ชิ้นนี้ได้ ก่อให้เกิดการรับรู้และแลกเปลี่ยนแนวคิดทั้งด้านอัตลักษณ์ของพื้นที่ การสร้างสรรค์งานศิลปะ และถ่ายทอดสื่อสารการตีความด้านสัญญาณของผลงานจากนามธรรมสู่รูปธรรม

สรุปและอภิปรายผล

บทความวิชาการงานสร้างสรรค์นี้ มีวัตถุประสงค์ในการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสม ด้วยการนำแรงบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่แขวงท้าวสุรนารี เพื่อนำเสนอแนวคิด การวิเคราะห์ และตีความด้านวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วย สัญลักษณ์แทนความของอัตลักษณ์ ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พลวัตของวัฒนธรรม จากนามธรรมสู่รูปธรรมในรูปแบบการตีความหมายตามกระบวนการวิเคราะห์สัญลักษณ์แบบอุปมาอุปไมยและอุปลักษณ์ เทียบเคียงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานการออกแบบศิลปะสื่อผสมที่สื่อสารแนวคิดทั้งหมด ทั้งในรูปแบบของการออกแบบภาพร่าง ผลงานศิลปะและการจัดแสดงงานที่ออกสู่สาธารณะ ก่อให้เกิดการรับรู้ของผู้ชม ในแง่มุมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพื้นที่เมือง อัตลักษณ์ของพื้นที่ และในแง่มุมของการรับชมศิลปะ การแลกเปลี่ยนแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อการสื่อสารด้านวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- เถกิง พัฒโนภาส. (2551). สัญศาสตร์กับภาพแทนความ. *ว.วิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 1(1), 35-50.
- ป.อ. ปยุตโต. (2545). *พระธรรมทูตไทย เบิกทางสู่อารยธรรมใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ธรรมสาร.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้น 19 มีนาคม 2565. จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- สำนักงานเขตธนบุรี. (2562). *โครงการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนย่าน หิริญูรจี*. สืบค้น 10 กุมภาพันธ์ 2565. จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER9/DRAWER039/GENERAL/ DATA0001/00001825.PDF>
- สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร. (2560). *ตรวจสอบผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร*. สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2565. จาก <http://3d-cpd.bangkok.go.th/cityplan/>
- อนิชา ชิงห์. (2564). *ศิลปะสื่อผสม - คู่มือประเภท เทคนิค และตัวอย่าง*. สืบค้น 9 มีนาคม 2565. จาก <https://www.pixpa.com/th/blog/mixed-media-art>
- อารยา วาตะ. (2565). *แผนที่ร่องรอยของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่แขวงหิริญูรจี [รูปภาพ]*. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2565). *ผลการออกแบบ ราก-ร่วม ศิลปะสื่อผสม แรบบันดาลใจจากอัตลักษณ์ทางพุทธวัฒนธรรมแขวงหิริญูรจี เขตธนบุรีกรุงเทพมหานคร [รูปภาพ]*. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2565). *เทคนิคการสร้างด้วยวิธีต่อ สอย ถัก และพัน [ภาพถ่าย]*. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- _____. (2565). *การจัดแสดงผลงานศิลปะสื่อผสม ราก-รุ่ม ในนิทรรศการ
ที่ CULT พังเรา* [ภาพถ่าย]. คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Ana, T. B. (2016). Read the Landscape. สืบค้น 9 มีนาคม 2565. จาก
<https://www.anateresabarboza.com/p/leer-el-paisaje.html>
- _____. (2016). *Read the Landscape*. [รูปภาพ]. สืบค้น 9 มีนาคม 2565.
จาก <https://www.anateresabarboza.com/p/leer-el-paisaje.html>
- Ase, E. L. (2021). *Melting Pot and Salad Bowl*. สืบค้น 12 มีนาคม 2565.
จาก <https://urlis.net/zhnbdc20>
- Chris, D. (2022). *25 Metaphors for Pizza*. สืบค้น 12 ธันวาคม 2565. จาก
<https://phrasedictionary.org/metaphors-for-pizza/>
- Dominic, I. (2018). *On Metaphor & Simile, Synecdoche & Metonymy:
A Fresh Perspective on Zip MKE*. สืบค้น 12 มีนาคม 2565. จาก
<http://www.milwaukeeindependent.com/featured/metaphor-simile-synecdoche-metonymy-fresh-perspective-zip-mke/>
- Kristine, M. (2016). *Clever Combinations of Illustrations and Wood
Carvings Create Extraordinary Miniature Cities*. สืบค้น 9 มีนาคม
2565. จาก <https://mymodernmet.com/luke-osullivan-carvings-architecture>
- _____. (2016). *Cool Shelter*. สืบค้น 9 มีนาคม 2565. จาก
<https://mymodernmet.com/luke-osullivan-carvings-architecture>
- Virginia, G. (2011). *Quilted America*. สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2565. จาก
<https://www.the-american-interest.com/2011/03/01/quilted-america/>